

ПРИРОДНО-РЕСУРСНА РЕНТА У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

В.П. Гордієнко, доцент

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ", м. Суми

Н.В. Сидоренко, аспірант

Сумський державний університет, м. Суми

Теорія ренти займає одне з головних місць в роботах учених-економістів всіх часів. Праці класиків економічної теорії дали підстави для розвитку теорії ренти. Вагомим внеском на етапі становлення і розвитку рентної концепції стали праці: Ф.Кене, А.Тюрго, У.Петті, А.Сміта, Дж. Андерсена, Д. Рікардо, Дж. Мілля, В.Парето, К. Маркса, А.Маршалла. Радянськими науковцями проаналізовано специфіку прояву рентних відносин при соціалізмі через призму теорії господарського механізму й класичної теорії ренти (І. Беляєв, А. Белянова, К. Гофман, Л. Канторович, І. Лаптев, К. Розенталь, Н. Смолін, Л. Шанін та інші); сучасними вітчизняними економістами досліджено проблеми функціонування системи рентних відносин в умовах перехідної економіки (А. Андрієвський, О. Голуб, Б. Данилишин, В. Дементьєв, В. Міщенко, Ю. Разовський, Б. Райхель, Т. Решетілова, В. Саллі, Г. Спектор, О. Струкова та інші); провідними зарубіжними вченими виявлено особливості формування та форми перехідної економіки, а також теорії ренти.

Традиційно поняття «рента» зводилось до природно-ресурсної ренти. Згідно загальноприйнятого визначення, природна (природно-ресурсна) рента - частина прибутку, що виникає в результаті використання природного ресурсу в процесі виробництва.

Хоча, теорія ренти була розроблена декілька століть тому, і її суть достатньо повно розкрита, в даний час при обговоренні даної теми ученими, політиками, чиновниками і громадськими діячами спостерігаються значні відмінності щодо тлумачення терміну «рента». Багато хто називає рентою спеціальний податок на користування природними ресурсами, хоча це абсолютно невірно. Далеко не всі коректно розуміють суть природної ренти.

Виробництво матеріальних благ, необхідних для задоволення людських потреб, неможливе без використання землі та інших природних ресурсів. Ці ресурси обмежені і нерівноцінні, що обумовлює виникнення особливого виду доходу - природної ренти. Як бачимо, проблеми, пов'язані з формуванням і розподілом ренти, завжди представляли значний інтерес і займали важливе місце в економічній теорії. Однозначної відповіді на питання про те, яким чином і в якому об'ємі держава повинна регулювати рентні відносини, дотепер не одержано.

Доходи від експлуатації природних ресурсів з давніх часів грають важливу роль в економіці України. В останні півстоліття особливу значущість для нашої країни мають корисні копалини – перш за все, нафта, газ, деякі види кольорових і чорних металів. Проблема державного регулювання економічних відносин, що виникають в процесі використання природних ресурсів і розподілу природної ренти, отримала гостру актуальність останнім часом.

Проблема природної ренти стрімко вийшла зі сфери вузькоспеціального академічного побутування і стала найгострішим питанням сучасної економіки, політики і права. Розгорнулися гарячі обговорення цієї проблеми в засобах масової інформації, серед експертів в цій галузі, а також в органах законодавчої та виконавчої влади.

Разом з тим, наукові дослідження вітчизняних економістів не достатньо піднімають питання формування ринкових механізмів вилучення природної ренти, в рамках яких величина рентних платежів визначається в процесі конкурентної боротьби потенційних користувачів природних ресурсів і не залежить від ефективності використання природних ресурсів.

Використання природних ресурсів і рентних доходів, що виникають на цій основі - важливе джерело національного багатства України. Але перехід до ринкової економіки, зрушення у відносинах власності створили достатньо заплутану ситуацію з оцінкою внеску капіталу, праці, природних ресурсів в створенні національного багатства і його розподілу.

Актуальність наукового опрацювання проблематики ренти в умовах сучасної української економіки представляється виключно високою. І не тільки тому, що по суті доводиться відновлювати в правах одну з ключових категорій макроекономічного аналізу, яка за майже три століття своєї історії не тільки не застаріла, але отримала в наші дні особливу гостроту. Злободенність такому аналізу додає перш за все емпіричний факт несправедливого - як на перший погляд, так і за наслідками досліджень - розподілу природної ренти. Неадекватний розподіл національного доходу занурює країну в умови неефективності всієї виробничої системи і дискредитує принципи ринкової економіки. Найбільш важкий наслідок такого розподілу - економічні умови, що створилися, які зводять нанівець зусилля по необхідній модернізації нашої економіки, її переходу на новий технологічний устрій.

На сьогодні в Україні зросла необхідність дбайливого споживання не відновлюваних природних ресурсів і збереження накопиченого виробничого потенціалу.

Таким чином, теоретичні уявлення про категорію ренти не тільки пройшли довгий шлях еволюції, але і продовжують грати виключно важливу роль в сучасних умовах. Ускладнення технологічної структури сучасної економіки привело до диференціації поняття ренти, розширенню його дії у сфері нових предметних областей, хоча суть самого поняття мало змінилася з часів класичних положень про ренту.